

Synvärlden

Nr 4 2015

Tidskrift för fakta, debatt och utveckling kring synskaderehabilitering

Leif Sunesson ekolokaliserar, sid 9

Kvalitetsregistret spurtar, sid 5

Forum Vision, sid 12

Ges ut i samarbete mellan
Synskadades Riksförbund – SRF,
Föreningen För Synrehabilitering
– FFS och Specialpedagogiska
Skolmyndigheten, Resurscenter
syn i Stockholm och Örebro.

Redaktion:

Jan Wiklund, tel 08-39 92 98
Annika Södergren (ansv.utg)
tel 010-473 52 82

Postadress:

Nya Synvärlden
SRF, 122 88 Enskede

Fax:

08-39 93 22

e-post:

nyasynvarlden@srf.nu

2015 kommer Nya Synvärlden ut
med fyra nummer

Manusstopp

1 februari

Tidningen kommer ut på svart-
skrift och läsbar pdf.

Adressändringar och nya
prenumerationer anmäls till
kansli@ffss.se.

Skicka gärna ditt bidrag – artikel
eller annons – till tidningen på
epost. Redaktionen förbehåller sig
rätten att korta ner och redigera
insänt material. Annonser går
givetvis in obeskurna.

Artiklarna läggs dock oftast in
oredigerat och författaren ansvarar
själv för innehållet.

OBS att bilder tagna med mobil
ofta blir usla!

OBS att digitalbilder kräver hög
upplösning.

Redaktionen skickar ett varmt
tack till alla som medverkat med
material i detta nummer!

ISSN 1401-4742

Innehåll

Inledare	3
Landet runt	
Syncentralschefer diskuterar patientlag och register	4
Kvalitetsregistret stort för synverksamheten	5
Flyktningbarn med synskada: organisation finns men	6
Sprida för kommunikativt och kognitivt stöd	7
Loggböcker från Spielmeier Vogt.	9
SPSM: Ännu mer fokus på specialpedagogiska utredningar	10
Metodutveckling	
Det handlar om att använda hörseln på ett nytt sätt	11
Forum vision	
LED-lampor, dövblindhet, näthinnor.	14
... statistik, fixation och stroke.	16
FFS-nytt	
FFS-konferens: Sett från olika synvinklar.	22
Kalender	24

FFS — Föreningen För Synrehabilitering

Ordförande:

Annika Södergren

tel 010-473 52 82, epost annika.sodergren@ffss.se

E-post: kansli@ffss.se

Webbsida: www.ffss.se

Kom ihåg att betala in medlemsavgiften!

För att bli medlem gå in på www.ffss.se och länken "bli medlem!". Fyll i formuläret så kommer en faktura på medlemsavgiften 250:-
Organisationsnummer 85 72 05 – 8199

Synrehabiliterare räddar specialistidentiteten

Många av oss i synrehabiliteringsbranschen har varit oroliga för vår framtid som specialistverksamhet. Hur kan vi behålla specialistkompetens inom synmetodik och kompenserande tekniker när stora kullar synpedagoger väljer att gå i pension de närmaste åren. Diskussioner har förts om utbildningsbehov och hur det kan lösas i minst tio års tid medan problemet växt.

Vi har förhoppningsvis haft en speciell synidentitet utöver det som är annan rehabilitering för att vara en specialistverksamhet värt namnet. Många har haft tankar om vad det är för specialistkompetens som behövs, men det har inte varit så enkelt att hitta en lösning var man kan få den, när specialpedagogutbildningen har gått till mindre synspecifik för att passa våra behov. Att landstingen själva skulle stå för utbildningen har känts som en omöjlig ekonomisk ekvation, andra specialister är ju utbildade med specialistkompetens redan när de anställs. Att som nödlösning köpa in kortare kurser på några veckor i olika synämnen har inte alls känts som tillräckligt mycket specialistkunskap för att bli våra framtida identitetsbärare och specialister.

Vad gör man när branschen vet vad man vill ha för mål och innehåll utifrån verksamhetens behov men de befintliga utbildningarna svarar att de inte kan

fylla utbildningen med det innehåll som branschen har behov av. Mitt i frustrationen fanns det en för oss okänd lösning, (tack Max Stålnacke!), att göra en utbildning inom yrkeshögskolan, där branschen har majoritetsrepresentation i utbildningens ledningsgrupp och därmed får själv en unik möjlighet att göra kursplanen och utveckla utbildningen utifrån branschens behov.

När jag skriver detta har tredje kullen blivande synrehabiliterare precis slutat sin första LIA-period (Lärande I Arbeta) på syncentralerna och det finns gott hopp om att den så behöfliga synidentiteten kommer att finnas kvar och utvecklas vidare på syncentralerna. Har haft förmånen att arbeta över ett år med sex stycken från första utbildningskullen som arbetar som synpedagoger på Stockholms Syncentral och deras varierande bakgrund med tydlig synspecialisering från utbildningen gör mig trygg inför branschens framtid och möjligheten att bevara specialistidentiteten. Jag hoppas innerligt att flera från utbildningen även framöver vill se sin framtid som synpedagoger/synrehabiliterare på både vår och andra syncentraler och att vi i synbranschen på ett bra sätt tar vara på deras kompetens och engagemang när vi behöver nytillskott i personalen för de är

en stor möjlighet för oss.

Yrkeshögskolemyndigheten beviljar utbildningen två år i taget utifrån branschens behov, så till hösten 2016 börjar den fjärde utbildningen, samtidigt som ev. fortsättning ska sökas då för ytterligare två år. Vid det här laget hoppas jag att de flesta syncentraler har kommit till insikt om hur specialistkompetens inom syn och en tydlig synidentitet är både krävande och nödvändig för att vi ska kunna fortsätta vara stolta specialistverksamheter inom synrehabilitering och uppnå syftet med verksamheten.

Anna Nilsson
Chef Seniorteamet
Stockholms Syncentral
Årets FFS-are 2015

**Dags att nominera
 årets FFS:are.
 Maila ditt förslag till
 info@ffss.se**

Syncentralschefer diskuterar patientlag och register

23 syncentralschefer, varav några verksamhetschefer, träffades på Stockholms syncentral den femte november.

Vi fick en rundvandring i de nya lokalerna som nu rymmer alla teamen i tre våningsplan. Som chef på en av landets minsta syncentraler upplevde jag enorma ytor med bla rörelserum, barnrum, punktrum, ADL-kök och oändliga korridorer – men så är de ju också ett 90-tal anställda mot mina 6.

Det var tre nya chefer med på träffen. Ingela Englund i Gävle, Christina Westberg i Jämtland och Karl Vingren i Jönköping.

En punkt på dagordningen var patientlagen och riksavtalet. Vid vårens träff på Bosön diskuterade vi detta i grupper och samlade frågor som vi nu hoppades få svar på av Annika Blomsten från SKL. Hon höll en mycket generell genomgång och som vanligt så är vår verksamhet lite udda och passar inte riktigt in i de riktlinjer som ges. Vi är inte bara udda utan vi gör även olika i allt från avgifter till hjälpmedelssortiment så det blev inte så många utträtade frågetecken tyvärr.

När det gäller hjälpmedel är det riksavtalet som styr – inte patientlagen. Det säger att avancerade hjälpmedel ska hanteras i

hemlandstinget men vad räknas som avancerat? Hjälpmedel under 10 000:- kan förskrivas i annat landsting om det inte kräver installation eller uppföljning med hembesök. Det verkar inte vara så stor aktivitet över länsgränserna i vår brukargrupp och farhågan att det skulle ”plockas russin ur kakan” runt om i landet får nog anses som minimal.

Arbetsgruppen för kvalitetsregistret SKRS presenterade hur långt man kommit. 16 syncentraler har fått utbildning och är redo att docka på. Det är viktigt att det förs diskussioner om vad koderna för åtgärder (KVÅ) står för så att vi inte bara tror att vi menar samma sak. Det är roligt att alla inblandade utstrålar positivitet när det gäller införandet – nu gäller det bara att få med alla medarbetare på tåget. Pengar har sökts för att man ska kunna införliva även barn och ungdomar under 19 år i registret.

Hemsidan har länge varit ett sorgebarn. Varför används den inte var frågan och svaret måste nog bli att den är för omodern och tråkig. Den uppdateras inte och speciellt kontaktuppgifterna är inaktuella. Det som ändå är bra med den är samlingen av gemensamma dokument. Nu fick alla chefer i uppdrag att skicka in ett dokument som kan vara av intresse för övriga till Ewa Nielsen i Örebro för publicering.

Vi får se om det leder till ”väcka liv i” eller ”lägga ner”.

Utbildningen till synrehabiliterare är inne på tredje säsongen av fyra beviljade. I höst är det 17 syncentraler inblandade i LIA-praktiken och det är ett framsteg. Anna Nilsson, ordförande i ledningsgruppen för utbildningen, tryckte på att det är allas ansvar att se till att studenterna får en så bra praktik som möjligt. Det är syncentralernas framtid och även om man inte har rekryteringsbehov i dagsläget så har man en skyldighet att solidariskt ställa upp. Att erbjuda LIA är inte detsamma som att erbjuda anställning.

Man hinner avhandla mycket under en dag! Nästa träff blir på Bosön i april 2016.

Gun Olsson
SC-chef i Kalmar

Sarepta-seminarium

15-17 februari 2016 kring datorprogrammet Sarepta. Arr: Sprida kommunikationscentrum och SPSM på RC Syn Örebro. Anmälan till johan.bjork@regionorebrolan.se senast den 29 januari.

Kvalitetsregistret stort för synverksamheten

15 av 21 landsting/regioner deltar i Svenskt kvalitetsregister för rehabilitering vid synnedsättning, SKRS.

Registerhållare och ordförande för registret är biträdande verksamhetschef Anne Granath från Hörsel Syn Tolkverksamheten i Västra Götalandsregionen.

“Det är stort för Synverksamheten i Sverige att vi äntligen har ett nationellt kvalitetsregister för synrehabilitering”, säger Anne Granath

I registret kommer det att finnas uppgifter om kön, ålder, bostadsort, ögon diagnos, andra funktionshinder, landsting/region/ort samt processmått, som används för att beskriva hur väl arbetsprocessen fungerar. Om arbetsprocessen fungerar, är chansen större att patientens behandling lyckas.

Uppgifterna i registret är skyddade av Patientdatalagen, precis som alla andra patientuppgifter inom hälso- och sjukvård.

De processmått som används i SKRS är:

1. Remisskriterier
2. Åtgärder(KVÅ)
3. Bedömningsinstrument
4. Väntetid/ledtider från remissdatum till avslutad individuell rehabiliteringsplan.
5. Ledtider för olika behandlande åtgärder. Från remiss-

Patienterna på Syncentralerna i Sverige kommer att gynnas av det nya kvalitetsregistret.

I oktober hölls SKRS-utbildning i Stockholm. Utbildningsansvariga var Annelie Lindberg, Lotta Edman och Anna-Karin Öhman. Bilder från utbildningsdagarna.

första besök-återbesök-uppföljning-avslutad rehabiliteringsplan.

6. Metoder som ger bäst/ störst effekt
7. Behandlingstid med hänsyn till demografi och genusperspektiv.
8. Uppföljning
9. Andel upprättade och avslutade individuella rehabiliteringsplaner

Syftet med Svenskt kvalitetsregister för rehabilitering vid synnedsättning (SKRS) är att öka kunskapen om rehabiliteringsåtgärder. Att uppnå likvärdig vård är också ett syfte med registret. Det betyder att alla patienter ska få den vård de behöver, oberoende av var de bor i landet.

Ett nationellt kvalitetsregister är ett system av kvalitetsverktyg som ger oss unika möjligheter att utveckla kvaliteten i vården. De data som samlas in, kan användas för att analysera och

Styrgrupp

Anne Granath, Bitr. verksamhetschef Hörsel, Syn och Tolkverksamheten VGR

Eva Kalén, Avd.chef, leg. arbetsterapeut, Halland

Ann-Charlotte Edman, Synpedagog, Kungsbacka

Carolina Lindström, Kurator, Visby

Anna-Karin Öhman, Utvecklingsstrateg/samordnare dövblindteam, Västerbotten

Annelie Lindberg, Synpedagog, förbättringsledare, Skövde

Jeanette Källstrand Eriksson, Medicine doktor Vårdvetenskap, Halmstad Högskola

Susanne Albrecht, Ögonsjuksköterska/project manager, Registercentrum Syd Karlskrona

Synneve Dahlin-Ivanoff, Medicine doktor, Göteborgs Universitet

Vivianne Emanuelsson, Patientföreträdare SRF, Stockholm

Mikael Ståhl, Utredare/ombudsman Synskadades Riksförbud

utvärdera hälso- och sjukvården. Man kan följa en patientgrupp, göra jämförelser mellan enheter, utvärdera olika behandlingar och sprida ny kunskap, säger Anna Granath.

Nästa utbildningsdatum är 9 februari. Anmälan via mail: hoh.skrs@vgregion.se

Organisationen finns men är just nu överansträngd

Det ringde en förtvivlad tjänsteman från Hallsbergs kommun till Ekeskolan. En liten flyktingflicka hade en grav synnedsättning och kommunen hade ingen aning om vad den skulle göra.

– Det beror nog främst på det oerhört ansträngda läget just nu, menar Liselotte Ingesson Politis, enhetschef på Migrationsverket i Jönköping som vi hamnade hos via en förvirrad verksväxel.

Annars finns det folk på Mig-

rationsverket som är kompetenta på funktionsnedsättningar. De brukar göra utredningar tillsammans med kommuners sociala myndigheter om vilka åtgärder som är bäst för barn som kommer. Sen är det upp till kommunerna att verkställa.

Tyvärr finns det inga möjligheter för Migrationsverket att välja de kommuner som klarar av detta. Som bekant är ju kompe-

tensen högst skiftande beroende på vilken erfarenhet kommunen har sedan tidigare.

– Det är tillgången på boende som avgör, säger Liselotte Ingesson Politis. Och då kan sånt här inträffa.

Särskilt just nu.

Sprida för kommunikativt och kognitivt stöd

Sprida kommunikationscenter är en del av Centrum för hjälpmedel i Region Örebro län och förmedlar hjälpmedel för kommunikativt och kognitivt stöd till invånare i regionen.

Enheten är en resurs för arbetsterapeuter och logopedier som förskriver hjälpmedlen.

Kompetensen har byggts upp under många år och efterfrågas från olika håll i landet. Enheten tar uppdrag på beställning. Uppdragsgivare kan till exempel vara andra kommuner och landsting, företag, eller myndigheter som Försäkringskassan.

Sprida kommunikationscenter erbjuder rådgivning, utprovning av hjälpmedel, utbildning och utveckling av hjälpmedel som ska ge stöd vid funktionsnedsättning inom följande områden:

- kognition - till exempel att planera, minnas och förstå tid
- kommunikation - språk, tal och röst
- rörelseförmåga
- syn
- hörsel

Syftet med hjälpmedlen är att underlätta för aktivitet och delaktighet, till exempel att:

- göra sig förstådd med andra
- ha telefonkontakt med släkt och vänner
- läsa böcker, eller att läsa och skriva på nätet
- använda dator

- komma i tid till möten
- komma ihåg vad man ska göra

De personer som kommer till Sprida kommunikationscenter har olika behov och frågeställningar som ofta rör varierande områden. För att kunna möta dem finns flera yrkeskategorier representerade som bidrar med sin specialkunskap. Här arbetar bland annat arbetsterapeut, datapedagog, logoped, synpedagog och It-tekniker.

Sprida kommunikationscenter har också en växande öppen verksamhet. Läs om den nya utställningen, Funkaforum och den programutveckling som pågår i följande artiklar.

Funkaforum är en del av

Sprida kommunikationscenters öppna verksamhet som har varit i gång i några år. Här erbjuder man allmän rådgivning till patienter, anhöriga och personal som möter personer med funktionsnedsättning i sitt arbete.

Om man själv eller någon man känner har svårt för att prata och förstå talat språk, att läsa och skriva, eller att hålla ordning och passa tider kan man på Funkaforum få tips och råd om teknik och metoder som kan göra vardagen lite lättare. Det finns olika stationer där besökaren kan prova olika program och appar som kan vara till hjälp. Här finns till exempel:

- APP-snack Vad kan surfplattor och telefoner ge för stöd?
- Läs- och skrivhörna Information om program och prylar

som hjälper när det är svårt att läsa och skriva.

- Bildverkstad Vad är bildstöd och hur kan det användas? Utbyte av idéer, inspiration och möjlighet att prova olika program.

Det kostar inget och man behöver inte boka tid för att besöka Funkaforum. Besökare kan komma när de vill på onsdagar mellan kl 15.00 och 17.00.

Den nya utställningen visar ett urval av de hjälpmedel som Sprida kommunikationscenter arbetar med. Besökarna får själva gå runt och titta och prova de olika hjälpmedlen. Vid varje station finns informationsfilmer att ta del av som berättar om hjälpmedlet, hur det fungerar och tipsar om vad besökaren själv kan göra.

Från idrottshelgen för synskadade barn och ungdomar arrangerad 16-18 oktober av SPSM i samarbete med Svenska Parasportförbundet, Sörmlands Parasportdistrikt, SRF och US. Till årets Idrottshelg var 68 personer anmälda från hela landet med ledsagare, så totalt med alla instruktörer var närmare 200 samlade på Muntellarenan i Eskilstuna.

Mer information om utställningen, Funkaforum och annan verksamhet vid Sprida kommunikationscentrum hittar du på Region Örebro läns webbplats: www.regionorebrolan.se/sprida

Vill du besöka Sprida kommunikationscenter är adressen: Centrum för hjälpmedel, Propellervägen 14 i Örebro.

Utställningen är öppen alla vardagar kl. 08.00 till 16.00.

SPRIDA arbetar också med att utveckla individanpassade program. Programutveckling sker ofta i projektform i samarbete med olika externa aktörer.

Programutvecklingen är inte vinstdriven. Vi tar fram program när vi inte hittar något befintligt som passar för en brukare eller när vi får ett specificerat uppdrag från en extern beställare.

Programmen utvecklas med ett särskilt behov i fokus, men inställningar i många av programmen gör att de även kan passa för andra behov än det som de ursprungligen utvecklades för. Om du har funderingar kring våra program eller om du har en idé på en vidareutveckling, förändring eller nyutveckling är du välkommen att kontakta oss.

Johan Björk
Sprida

Loggböcker från Spielmeyer Vogt

Sen många år tillbaka erbjuder Resurcenter syn Örebro/Ekeskolan en grundkurs kring Spielmeyer-Vogts sjukdom.

En vecka på våren och en vecka på hösten kommer ny personal till barn, ungdomar och vuxna som har diagnosen Spielmeyer-Vogts sjukdom på kurs.

En sådan kursvecka genomfördes under vecka 40 hösten 2015, då 11 st från vårt avlånga land deltog. Det var pedagoger och assistenter från olika verksamheter som representerade 8 st elever/brukare.

Veckan var som vanligt väldigt intensiv, rolig och utmanande på ett spännande sätt, både för oss i kursledning och för deltagarna.

Första dagen fick deltagarna skriva ner sina förväntningar på kursen, och även skriva ”värdeord” som de ville synliggöra, och det gav oss chansen att hela tiden under veckan återkomma till deras förväntningar.

Vidare under veckan fick deltagarna möta kollegor till oss från Ekeskolan, i skiftande ämnen såsom träslöjd, bild&form, musikterapi, idrott, taktil stimulering och fritidsaktiviteter. Dessa varvades med teoretiska pass som berörde sjukdomen samt pedagogik, förhållnings-

sätt, värdegrund och hjälpmedel. Vi i kursledningen var och är angelägna om att erbjuda en grund att stå på, därför så många olika pass för att skapa bredd.

Kursdeltagarna fick även under veckan skriva dagbok/loggbok, för att ”få syn” på sina egna tankar och funderingar, och kunna följa ev förändringar i dessa. Loggböckerna sammanställdes efter kursen, och skickades ut till alla deltagarna. I och med detta får alla en chans att se vad övriga tyckt och tänkt, och det tror vi bidrar till en ökad kunskap i längden.

Här kommer två kommentarer från deltagarna:

- Att det som spelar roll är människan och personen! Vi är viktiga personer och hur stort det är och hur viktigt det är att förvalta det förtroendet!
- Syntolka. Förutse. Planera. Ta det lugnt! Ta inget för givet. Alla olika förutsättningar.

Att få läsa dessa kommentarer är toppen, härligt att se vad som

griper tag i personer.

Vi i kursledningen avslutar loggbokssammanställningen med dessa ord:

”Låt oss från SV-teamet vara en del av er process, så att vi tillsammans kan förebygga, underlätta, och behålla glädjen i möten mellan alla delar i barnens och ungdomarnas nätverk. Det viktiga nu och framåt blir att mötas vidare, bygga nätverk och att alla tar ansvar för att samverka och dela erfarenheter. Alla berörda barn, ungdomar och vuxna som ni arbetar med, bör få ännu större möjligheter till ett gott liv, genom att ni är deras resurspersoner på deras olika arenor. Att sträva efter ett gott liv – är inte det allas mål? Tänk på att det som är nödvändigt för Din elev/brukare är bra för många andra och helt ofarligt för de allra flesta”.

Vi ser fram mot nästa kurs-tillfälle, som kommer att vara vecka 4 2016, hoppas det kommer lika ”sugna” deltagare då, som vill vara med och göra skillnad.

**Mia Rundgren Kling och
Stig-Åke Larsson**
SV-teamet, Resurcenter syn
Örebro

Ännu mer fokus på specialpedagogiska utredningar

Specialpedagogiska skolmyndigheten, resurscenter syn Örebro, har en unik kompetens när det gäller synnedsättning i kombination med flerfunktionsnedsättning. Från och med den 1 januari 2016 fokuserar myndigheten ännu mer på specialpedagogiska utredningar, där en kartläggning av barns och elevers synfunktion kan ingå vid behov.

– I samband med detta slutar vår ögonläkare och ortoptist. Det innebär att vi inte längre gör medicinska synutredningar men vi fortsätter att arbeta i ett tvärprofessionellt team med specialpedagog-, psykolog- och synpedagogkompetens, säger Michael Wennblom, enhetschef resurscenter syn i Örebro.

Specialpedagogiska skolmyndighetens uppdrag är att erbjuda olika former av specialpedagogiskt stöd för att utveckla möjligheten till en likvärdig utbildning för barn och elever oavsett funktionsförmåga. Resurscenter syn är en nationell verksamhet inom myndigheten. Resurscenter syn Örebro gör bland annat specialpedagogiska utredningar av barn och elever med synnedsättning och ytterligare funktionsnedsättning.

De specialpedagogiska utredningarna sker i samarbete med barnets eller elevens förskola

eller skola och tillsammans med andra stödinstitutioner. Utredningen ska visa och tydliggöra hur lärmiljön kan utvecklas för att möta barnets eller elevens behov av tillgänglighet och delaktighet. Syftet är att skapa förutsättningar för individen att nå målen för utbildningen.

Läs mer om Specialpedagogiska skolmyndigheten och resurscenter syn på myndighetens webbplats: www.spsm.se

En dag om punktskrift!

Hur står det till med punktskriften runt om i landet?

Finns det möjlighet att få lära sig punktskrift för den som har behov av detta?

Hur är det med material, ny teknik och hur lägger man bäst upp undervisningen? Vilka utmaningar ställs vi inför när vi möter personer med svenska som nytt språk eller personer med andra funktionshinder utöver synskadan?

SRF inbjuder till en temadag kring punktskrift!

Datum: torsdagen den 14 april 2016

Tid: kl 10.00-16.30 Fika från 9.30

Plats: Synskadades Riksförbund i Enskede, Stockholm

Syncentraler eller folkhögskolor med synkurser är välkomna att anmäla sig till denna dag. Vi måste dock begränsa antalet till max 2 personer per enhet.

Dagen är kostnadsfri! SRF bjuder på förmiddagskaffe och lunch. Deltagarna står själva för sin resa och eventuell övernattning i Stockholm

För frågor kring dagen kontakta Bengt Troberg 08-39 91 24.

Anmälan till Pia Lundborg, tel 08-39 93 23

pia.lundborg@srf.nu

En bekräftelse går ut efter anmälningstidens utgång.

Sista anmälningssdag 1 mars 2016.

Det handlar om att använda hörseln på ett nytt sätt

– Jag är blind, men jag upplever inte världen särskilt tom, säger Leif Sunesson. Jag upplever en massa ljudskuggor och kan höra stolpar, hörn, träd, trappor, trappräcken och människor, även om de är tysta.

Inger Berndtsson och Leif Sunesson

Leif ägnar sig åt ekolokalisering nästan jämt och vill nu tillsammans med Inger Berndtsson på Göteborgs universitet uppmärksamma ekolokalisering som teknik på svenska syncentraler.

Ekolokalisering är en teknik som betyder att man övar upp förmågan att höra hinder.

– Det känns som ett tryck mot ansiktet eller kroppen när man närmar sig, säger Leif.

Det som känns som ett tryck är ljud. Direktljud från den som orienterar sig, eller ekon av ljud i omgivningen som reflekteras mot en, och mot hindret.

– Självt är jag inte så bra på att klicka och smacka som ibland behövs för att förstärka reflektionen av ljudet mot hindret, säger Leif. Många tycker också att det är stigmatiserande att göra så. Jag hade länge en käpp med järnklack, det räckte.

Det är samma förmåga som fladdermössen använder. Människans förmåga är förstås inte lika specialiserad men finns ändå där, fast den som har fullt

fungerande ögon behöver inte utnyttja den.

– Förmodligen har människor använt sig av den här förmågan i alla tider, fortsätter Leif. Vad gjorde man annars förr när det var mörkt och det inte fanns lampor? Annars skulle förmågan säkert inte ha funnits kvar eller ens utvecklats.

– Nu när jag sitter här hör jag taket och att det finns en lampa också, säger Leif. Jag kan känna en människa också, det blir likt som en mjuk skugga. Men jag kan också uppfatta en mjuk stol som en människa ... Det viktiga är att jag hör väldigt mycket av förändring när jag går. Jag hör när jag kommer nära olika sorts hinder som stolpar eller träd eller cyklar – allt som står upp lite. Det hör jag som tryckförändringar på min kropp, olika högt upp beroende på hur höga hindren är.

– Jag kan höra på ett staket om det har vågräta eller lodräta ribbor. Jag kan höra skillnaden på en SUV och en liten bil, beroende på hur lång tid det tar att

passera och hur högt skuggan når. Min värld är inte stilla och tom, den är full av skuggor och tryckförändringar. Det är som att se, fast med öronen. Det må vara diffust och utan detaljer, men jag gör det. Det är att leva.

– Jag har inte behövt använda käpp i närmiljön, vilket gjorde att jag kunde röra mig friare. Jag behöver inte böja på huvudet eller spänna kroppen, jag får inte ont i ryggen. Utan ekolokalisering hade min värld varit väldigt dyster och tom. Det hade varit som att gå igenom en stor sal full av ljud, det hade varit hemskt.

Leif försöker tillsammans med den före detta anpassningsläraren, numera universitetslektorn vid Göteborgs Universitet Inger Berndtsson att få syncentralerna att intressera sig för och så småningom mer systematiskt arbeta med och instruera i ekolokalisering.

– Om man är barn utvecklar man ofta den här förmågan på egen hand, åtminstone om man

får lite uppmuntran, säger Inger Berndtsson. Det är viktigt att pedagoger och förskollärare känner till om ekolokalisering, för då kan de stödja och uppmuntra barn och ungdomar att konstruktivt utnyttja ljud i sin omgivning. Som vuxen behöver man ofta få hjälp för att utveckla den här förmågan.

– Vuxna kan lära sig med träning, säger Leif. Om man har sett har inte hörseln utvecklats som den har för barndomsblinda. Men jag känner en person som blev blind i 33-årsåldern, och han kunde ganska snabbt lära sig höra stolpar. Ibland när man mister synen stannar allt av för att världen blir så ny, och då är det svårt att uppleva nya saker ett tag. Men när man har kommit igenom ”brottet” i sin livsvärld – som Inger kallar det – och brottet har upphört att hämma så kan man börja lära sig det nya.

– **Det handlar om att** lära sig använda hörseln på ett nytt sätt, säger Inger. När jag arbetade på Göteborgs syncentral på 80-talet kom det ungdomar från Afrika som var jätteduktiga på ekolokalisering, och det blev en utmaning för oss. Det vore bra om de som arbetar på syncentralerna med orientering och förflyttning har egen erfarenhet av att använda hörseln för då är de bättre rustade att stödja det här lärandet hos andra.

– Nu kommer vi snart till en busskur, säger Leif.

– Kunskaperna om ekolokalisering varierar bland de professionella. För sju år sen började vi sprida kunskapen lite mer systematiskt. Mats Nilsson och Bo Schenkman på KTH hade fått forskningspengar och vi hade en första workshop på ForumVision 2008. Därefter har ekolokalisering behandlats på O&F workshopar inom ForumVisions regi. Senare bildade vi ett Nordiskt nätverk, NordEkko där vi uppmärksammar de här frågorna och arbetar för att sprida kunskapen vidare – men dessvärre har intresset inte varit så stort från svenska syncentraler. Här har nog våra grannländer varit snabbare och mer intresserade än svenskarna av att föra ut och integrera den här kunskapen i det praktiska arbetet. I Danmark och Nederländerna finns det till exempel studiematerial som bygger på

Daniel Kish*, det finns inte i Sverige.

– Vi har undervisat i tekniken på masterutbildningen vid Stockholms universitet, där vi till exempel har använt praktiska övningar för att deltagarna själva skulle få möjlighet att pröva på och erfara nyttan med ekolokalisering – och vi hoppas att de här personerna har möjlighet att fortsätta arbeta med

Daniel Kish är en amerikansk förgrundsfigur inom ekolokalisering, o&f-lärare och ordförande för stiftelsen World Access for the Blind. Kish, som själv är blind, är författare och inspiratör till många arbeten om ekolokalisering, bland annat den workshop som Rannveig Traustadóttir höll i på kongressen i Tønsberg i våras, redovisad i Nya Synvärlden 3/2015.

ekolokalisering på sina arbetsplatser. Det här arbetet skrev vi om i en artikel som publicerades i *International Journal of Orientation and Mobility* 2012.

– Det vore bättre om synrehabiliteringen vore statlig, fyller Leif på. Som det är nu, med verksamheten uppdelad på landsting, är det svårt att hitta resurser för förändringar. Kanske kunde SRF spela en roll här?

– **Jag glömmer aldrig** när jag frågade min mamma vad som fanns ovanför min säng, det kändes som ett tryck i ansiktet, säger Leif. Det var taket. Sedan den dagen fick jag berätta om allt jag kände när vi rörde oss, och mamma uppmuntrade mig. Jag fick oerhört mycket stöd, det var viktigt för att utveckla hörseln.

– Nu börjar min förmåga att höra diskantljud bli sämre så jag måste använda käpp mer, säger Leif. När jag var yngre kunde jag cykla, det kan jag inte längre för jag hör inte var marken är. Då kunde jag höra hinder och kunde cykla runt dem.

– Jag minns när jag skulle träffa en ny tjej, hon antog att vi måste gå men jag insisterade på att cykla. Jag tog en cykel med växel så att jag hörde ekot från dess tickningar. Jag hörde murar och gräspartier, jag hörde henne genom bilarnas ljud, mitt ljud och hennes eget ljud. Vi cyklade kanske lite långsammare än hon skulle gjort själv men det gick bra. Utan ekolokalisering hade det inte gått alls.

Det är viktigt att det här området uppmärksammas för att personer som har en uttalad synnedbjudning eller är blinda ska få möjlighet att få stöd i att lära sig ekolokalisering av den personal de möter på syncentralen. Personalen behöver alltså kunskaper inom det här området och ett gediget utbildningsmaterial skulle också behövas, menar Leif och Inger.

– Och här fortsätter trappan .

FFS konferens!

Boka in den 17-18 mars 2016 på Scandic hotell Upplandia i Uppsala. FFS konferens och årsmöte. Mer information och program kommer framöver.

Vi tänker att dagarna ska innehålla både föreläsningar och workshops. Om du kan tänka dig att hålla en workshop i ett aktuellt ämne så skicka gärna intresseanmälan, senast 2 dec. till annika.

sodergren@spsm.se

Varmt välkomna!

Styrelsen

LED-lampor, dövblindhet, näthinnor...

Två dagar i september höll Forum vision sin 10:e nationella konferens med tema: Aktuell forskning och utveckling inom synområdet i Sverige.

Text: Laila Immo och Lisen Österberg

I år lika som förra året bjöd man på bra och intressanta dagar i ett soligt Göteborg.

I år firade föreningen även 10-årsjubileum, vilket vi deltagare fick fira tillsammans på en trevlig jubileumsmiddag på torsdagkvällen.

Första konferensdagen inleddes med att *Gustaf Öqvist Seimyr*, forskare vid Institutionen för klinisk neurovetenskap, Karolinska Institutet berättade om sin forskning angående surf- eller läsplattans olika betydelse för läsupplevelse. De flesta av oss föredrar att läsa på papper och att många av oss upplever det tröttsamt för ögonen att läsa på skärmar. I en studie har han använt sig av ögonrörelsemätning för att se hur de olika skärmarna påverkar läsningen. Han visade även hur man med ögonrörelsemätning kan se hur personen använder sina ögonrörelser vid läsning. Detta kan vara till hjälp för att se om en person har svårigheter

Tre av Forum Visions veteraner – Inger Berndtsson, Ulla Kroksmark och Johan Sjöstrand.

med läsning.

Han berättade också om olikheter, för och nackdelar med surf- eller läsplatta och att utvecklingen går framåt och att det kommer att utvecklas mer i framtiden, framförallt läsplattan. Därefter kom Jörgen Thaug MD Institutionen för klinisk neurovetenskap och rehabilitering, Göteborgs universitet och berättade om LED-lampors inverkan på synkvalité-test av läsförmåga, färgseende och reaktionstid. Han inledde med att berätta om belysningsutveckling från elden till dagens belysning. Vi fick lära oss mycket nytt om LED-lampans funktion och hur den återskapar ljuset som vi upplever. De har i sitt projekt lagt fokus på läsför-

Gustaf Öqvist Seimyr tillsammans med Jörgen Thaug.

måga, reaktionstid och färgkontrastseende och även se risken för synnedsett bländning från LED-belysning. Dagsljus är bäst för färgåtergivning och man ville kunna se om LED-belysning kan utnyttjas för att stödja det mänskliga ögats egenskaper

och begränsningar och genom det se LED- belysningens speciella fördelar för att åstadkomma bra synkvalité.

Efter fikapausen var det dags för *Berit Rönnåsen*, Med. Lic, rådgivare vid SPSM/Resurscenter dövblind och tidigare doktorand vid institutet för Handikappvetenskap Örebro Universitet att berätta om sin studie när det gäller Aspekter på dövblindhet – möjligheter och begränsningar för personer med Alströms syndrom. Hon beskriver Alströms syndrom och vad det innebär för den enskilde individen. Det är en liten grupp av personer som är identifierade med detta syndrom i världen. Hon ville få ta del av personer med Alströms syndroms egna erfarenheter av sitt lärande utifrån personernas egna minnesbilder från sin skoltid. Genom det kunna belysa syn- och hörselnedsättningens betydelse för lärandet.

Slutet av den första dagen berättade *Elin Lundin*, leg. arbetsterapeut på syncentralen i Örebro om ett utvecklingsarbete när det gäller orientering och förflyttning för personer med kombinerad syn- och hörselnedsättning/dövblindhet. Hon beskriver hur de har utvecklat ett koncept där de i 6 olika delar från ett första möte med samtal bedömning osv. till slutligen en uppföljning och utvärdering där personen möter både arbetsterapeut och sjugymnast samt kurator. Det bygger på att personen ska bli säkrare, tryggare i sin orientering.

Allra sist berätta *Lisbeth Axelsson* leg. arbetsterapeut kort om en ny kvalitetsstandard för äldreomsorgen som har arbetats fram. SS 872500 är en standard som vill garantera kvalitet i omsorg, service omvårdnad och rehabilitering för äldre med omfattande behov i ordinärt och särskilt boende. Standarden är tillgänglig för gratis nedladdning.

När torsdagens föreläsningar var avslutade, bjöds vi in till en trevlig jubileumsmiddag på Clarion Hotel Post där vi först samlades i Vinterträdgården för att lyssna på jubileumstal och njuta av Leif Sunesson underbar sång

Andra dagen på Forum Vision den 11/9-2015 hade mycket att bjuda på. Det var 4 olika föreläsningar med stor vidd. Först ut var *Sten Andréasson*, professor och överläkare, Avdelningen för oftalmologi, Lunds universitet. Han pratade om Genväg till ett bra seende. Aktuell forskning om RP

Sten föreläste om hur en synnedsättning kan vara så svårt att beskriva och att alla de mätapparater vi idag använder kanske inte alltid ger oss en rätt bild av synfunktionen. Hur skall vi förstå en person som ter sig ha normal synskärpa och normalt synfält, men som är gravt synskadad.

Sten berättade om hur forskningen kring ärftliga näthinnesjukdomar, som är den vanligaste orsaken till gravt synnedsättningen i arbetsför ålder, har fördjupat kunskapen inom detta

område.

Sten pratade om att ärftliga näthinnesjukdomar består kanske av 3-400 olika former, där flera är exakt klarlagda genetiskt om man vet precis var funktionsstörningen är i näthinnan. Denna kunskap kan hjälpa oss att förklara och förstå prognos, synhandikapp och ärftlighetsgång, men har idag också blivit en hjälp vid behandling.

Idag har internationellt mer än 350 personer får genterapi vid olika ärftliga ögonsjukdomar i skilda forskningsprojekt. Denna terapi i kombination med erfarenhet och kunskap från syncentraler och annan synrehabiliterande personal kan bli viktiga hörnstenar i de behandlingsprojekt, som nu planeras.

Efter Sten var det *Krister Inde*, hedersdoktor, dr h.c., synpedagog som pratade om Återblickar på SMS-projektet. Svensk synhistoria och nya dimensioner i synrehabiliteringen

Krister föreläste om hur synpedagoger och optiker kan samverka med neurologisk rehabilitering för att kompensera för synfältsbortfall. Krister pratade om SMS-projektet (Stroke Med Synsvårigheter) och att ett antal verktyg och metoder har testats i SMS-projektet och att trycket från de 10 000 personer som varje år får synfältsbortfall kommer att bli stort. Krister pratade även om hur han tycker syncentralerna ska jobba för att denna målgrupp ska kunna få tillbaka sina körkort. Krister ställer frågan ”hur kan synpedagoger och optiker samverka med

neurologisk rehabilitering för att kompensera för synfältsbortfall?”

Krister pratade även om boken återblickar som kom ut i mars 2015.

Sen vart det dags för *Kim de Verdier*, leg. psykolog vid SPSM/Resurscenter syn och doktorand i specialpedagogik vid Stockholms Universitet. Hon föreläste om Populationen barn med blindhet i Sverige – preliminära data från en registerstudie.

Kim berättade att under 2014 – 2015 genomfördes en registerstudie i syfte att kartlägga populationen barn med medfödd eller mycket tidigt förvärvat blindhet i Sverige. Data har inhämtats genom omfattande

journalsökningar i journalarkiv vid Specialpedagogiska skolmyndigheten/ Resurscenter syn i Stockholm och Örebro. Studien omfattar troligen samtliga barn födda 1988 – 2008 med blindhet kategori 4 och 5 (WHO) – total blindhet eller enbart ljusperception (n=150). Gruppen beskrivs utifrån variabler som kön, synskadeorsaker, förekomst av olika typer av flerfunktionsnedsättning samt skolform. Särskilt fokus riktas mot barn med blindhet och diagnos inom autismspektrum. Under 2015-2016 kommer studien att kompletteras med en intervjuundersökning rörande denna specifika grupp och deras pedagogiska situation. Ingen liknande kartläggning har tidigare genomförts i Sverige. I presentationen visas

preliminära data och implikationer för utformandet av stödet till målgruppen diskuteras.

Avslutningsvis hade *Inger Berndtsson*, FD, universitetslektor, Institutionen för pedagogik och specialpedagogik, Göteborgs universitet en föreläsning om Tvärvetenskap – möjligheter och utmaningar inom rehabilitering och forskning

Inger ville problematisera relationen mellan teori och praktik och hur kunskap utvecklas inom och mellan discipliner, samt visa på hur kunskap relaterad till praxis kan utvecklas. Resonemanget knyts till det syfte som formulerats för ForumVisions verksamhet samt till temat för de nationella konferenserna.

... statistik, fixation och stroke...

Text: Eva Fridh

Sten Andréasson, professor vid Lunds universitet, berättar att en genterapibehandling för en variant av RP, nämligen för genen RPE65, kan bli godkänd som läkemedel i Sverige nästa år. Denna RP-variant leder till en grav synnedsättning i unga år. Om läkemedlet blir godkänt skall ögonkliniken vid Skånes universitetssjukhus i Lund utföra behandlingarna. Patienterna genomgår tester av synfält, synprovning, gentester, blodprover och undersökningar med hjälp av elektrofysiologi. Då kontrolleras funktionen i gula fläcken,

i stavar och tappar, hos olika celler och hos synnerven.

Det är en glaskroppsoperation där kirurgen sprutar in 0,2 milliliter vätska. Denna består av ett förkylningsvirus där forskarna stoppat in en frisk gen. Viruset kommer till den sjuka cellen, gör hål på cellmembranet och puttar in den friska genen. Det räcker med en enda behandling.

Försöken med genterapi har pågått i sju år. Hittills har 300 patienter med olika former av RP behandlats världen över. Olika former av RP har behandlats med olika bra resultat. Många patienter har blivit bättre, i andra

fall har sjukdomsförloppet stannat upp.

– Det viktigaste är att patienterna inte haft några allvarliga biverkningar eller komplikationer.

Kim de Verdier håller som bäst på att kartlägga barn, bosatta i Sverige, som är blinda. Hon arbetar som psykolog på resurscenter syn och är även doktorand i specialpedagogik. För att ingå i studien måste barnen antingen vara totalt blinda eller enbart reagera på ljus. Blindheten måste vara medfödd eller mycket tidigt förvärvat. 150

barn ingår. ROP är den vanligaste sjukdomsorsaken. 28 % av barnen i studien är prematurer. Andra vanliga orsaker till blindhet är opticushypoplasi och Lebers kongenitala amauros.

Enbart en femtedel av barnen är bara blinda. Många av dem har hunnit få en diagnos på en eller flera ytterligare funktionsnedsättningar innan de börjar skolan. 40 % har någon neurologisk skada. 18 % har epilepsi.

– Den siffran tror jag inte stämmer. Det borde vara fler.

Kim de Verdier tycker att det är förvånansvärt få som har en ADHD-diagnos.

Denna problematik har ofta skymts av annat.

Hon intresserar sig särskilt för de barn som både har blindhet och autism. Var tredje blint barn har dessa diagnoser. Motsvarande siffra bland seende barn är två på tusen. Kim de Verdier menar att blindhet i kombination med en annorlunda hjärnfunktion ökar risken för att utveckla autism.

Åtminstone hälften av barnen i studien gick eller går i särskola eller på specialskolan Ekeskolan. Samtliga av dessa barn har en eller flera ytterligare funktionsnedsättningar.

– Det är svårt att hitta bra pedagogiska lösningar för barn med blindhet och en eller flera ytterligare funktionsnedsättningar. En del av dem hamnar på Ekeskolan efter ett skolmisslyckande och det är ju inte ett bra skäl för att börja där.

Leg. arbetsterapeut Lisbeth Axelsson Lindh har, för Forum

Kim de Verdier

visionsräkning, varit med i en arbetsgrupp som tagit fram en nationell standard för vården och omsorgen av Sveriges äldre. Hon berättar att den skall användas för verksamhetsutveckling och verksamhetsuppföljning, för att ställa krav på tjänsteutförarna, för att styra och leda verksamheten samt som förfrågningsunderlag vid upphandling utbildning och certifiering.

– Standarden utgör en norm för hur biståndsbedömda insatser skall ges.

Den är indelad i olika delar: omsorg, service, omvårdnad, rehabilitering, boendemiljö, tillgänglighet, vårdhygien och hjälpmedel. Sedan finns det en del om hur olika tillstånd skall bemötas det vill säga vilken hänsyn som skall tas till att en person till exempel har en synnedsättning.

– Det kan handla om att personens hjälpmedel skall vara i gott skick och hemtjänstpersonalen vet hur dessa fungerar, säger Lisbeth Axelsson Lindh.

Personen skall känna att hon eller han har inflytande över och kan påverka sin situation.

För att kunna följa upp standarden finns krav specificerade. En vårdgivare måste kunna dokumentera att kraven uppfylls. Om kommunen antar standarden är det den som gäller. Standarden gäller även om kommunen gör upphandlingar med exempelvis andra vårdgivare.

– Jag hoppas att vi skall få en bättre och enhetligare insats tack vare standarden, att det inte blir så ojämnt och att den delen som handlar om den enskildes delaktighet och integritet, det jag kallar power över sin situation, skall öka.

Standarden är avgiftsfri och går att rekvidrera från SIS (www.sis.se/TK572).

Lisbeth Axelsson Lindh har bland annat varit verksamhetschef för syncentralen i dåvarande Göteborg- och Bohuslän.

Katarina Mattsson, som arbetar i dövteamet, och **Åsa Holmdahl**, som är heminstruktör för synskadade, i Linköpings kommun vill förbättra situationen för äldre med synnedsättning, hörselnedsättning, dövhet och dövblindhet. Därför skriver de en bok, tillsammans med kollegan Patrik som arbetar med hörselskadade. Dagligen möter de personer som beskriver problem med bemötande och med att förklara vilken hjälp de behöver. De upplever också att personalen inte lyssnar på dem. Författarna tror sig veta varför.

– Låt säga att du jobbar på ett äldreboende, är tjugo år gammal. Du hör och ser perfekt och saknar kontakt med någon morfar eller farfar som ser dåligt,

säger Åsa Holmdahl. Det blir för många steg emellan den som är syn- eller hörselnedsatt och personalen.

I boken väljer författarna att använda begreppet sinneshinder därför att de tycker att det samlar så många funktionshinder i ett och samma ord. De använder även begreppet livsvärld. För att kunna förstå hur en annan människa har det måste man, enligt författarna, först förstå att dennes livsvärld inte ser ut som ens egen och sedan försöka sätta sig in i hur den ser ut; alltså göra en livsvärldstolkning.

Boken inleds med en faktadel om det som är generellt och allmänt för sinneshinder. Det handlar bland annat om kommunikation och livsomställning. I nästa del går skribenterna in på de olika sinneshindren. Fakta, smarta tips och checklistor blandas med sinneshindrades egna berättelser. Tidigare har författarna bland annat läst handikappvetenskap och sociologi så forskning och annan litteratur får utrymme i boken.

Boken ges ut av Leanlink råd och stöd i början av 2016. Tanken är att den skall gå att beställa i tryckt form, som talbok och i en teckenspråksversion. Åsa Holmdahl hoppas att det även kommer att skrivas en lättläst variant.

Elin Lundin är leg. arbetsterapeut på syncentralen i Örebro län. Hon, en kurator och en sjukgymnast samarbetar för att lära ut orientering och förflyttning till personer med kombinerad syn- och hörselnedsättning

Lisbeth Axelsson Lindh och Jörgen Thaug

eller dövblindhet. Personernas egna idéer om sträckor att lära sig hitta längs är utgångspunkten för träningen. De får ett individuellt utformat träningsprogram med övningar för en bättre kroppshållning, bättre balans samt avspänningsövningar. De genomför ett COPM- självskattningstest där de får skatta hur rutten fungerar idag, i bästa respektive sämsta tänkbara ljusförhållanden. Sedan väljer de käppmodell.

– Alla väljer en rullande doppsko och använder glidtekniken. De är ju beroende av taktil information från underlaget, sade Elin Lundin.

Käppträningen påbörjas inomhus på syncentralen och flyttas sedan utomhus till en inhägnad gård utan trafik. Där finns en gångväg av grus, tre olika plattor, asfalt, gräs, träunderlag och en trappa. Sedan är det dags att ge sig på de sträckor personerna har valt ut. Elin Lundin berättar om en man som ville lära sig att gå till och från jobbet.

– Vi kom fram till att det är rimligt att gå dit. Mannen kunde förskjuta sin arbetstid och slippa

de värsta ruscherna. Hemvägen blir dock inte en säker väg för vid den tiden är det fullt av cyklister. Dessutom gör mannen av med mycket energi under arbetsdagen.

Ingen av personerna är klara med träningen än, men hittills har Elin Lundin enbart mött positiva reaktioner.

– Det är en jätteuppförsbacke i början. Sedan upptäcker de nyttan med käppen och motivationen finns där.

Berit Rönnåsen var tidigare doktorand vid institutet för handikappvetenskap vid Örebro universitet. Numera arbetar hon som rådgivare på resurscenter dövblind på specialpedagogiska skolmyndigheten. Hon berättade om sin forskning där elva personer med Alströms syndrom svarar på frågor om sitt lärande ur ett livsperspektiv. Alströms syndrom är ärftligt och förenat med kort livslängd. En atypisk variant av RP gör att detaljseendet förstörs och barnet har tidigt en grav synnedsättning. Problem med minnet, njurar, hud, lungor, hjärta, och lever är vanligt liksom infektionskänslighet, rubbningar i ämnesomsättningen och typ2 diabetes. Barnens första kommunikationskanal är talat språk då de börjar höra dåligt först i fyraårsåldern. Vid 30-års ålder är de i princip döva.

Berit Rönnåsens intervjupersoner säger att synnedsättningen utgör det största hindret för dem.

– Den påverkar barnens utveckling för de missar subtil, naturlig information och förlorar nyckelbegrepp. Detta påverkar

interaktionen med omgivningen.

Hon menar att barnen hamnar i den hörande världen och därför inte får tillgång till teckenspråk. När hörselnedsättningen blir gravare ökar missförstånden för även om barnen får tillgång till hjälpmedel måste de anstränga sig kognitivt för att hänga med i exempelvis ett samtal.

– Det finns ingen miljö som är anpassad till den här typen av kombination. En skola med primärt synskadade elever saknar anpassade ljudmiljöer och vice versa.

Samtliga intervjupersoner har, i alla fall periodvis, haft en individuellt anpassad studiegång då de undervisats individuellt eller i mindre grupp. En del började i vanlig klass och flyttades sedan över till specialklass och slutligen till ett internat. Andra gick hela sin skolgång i vanlig klass. Idag studerar några vid college och universitet.

Intervjupersonerna upplever sig ha blivit mobbade av både läraren och av andra barn. Lärarens kompetens är, enligt Berit Rönnåsen, avgörande för hur det skall gå i skolan.

– SPSM och syn- och hörcentralen har en jätteviktig uppgift i att stödja pedagogerna.

Taktil information och taktila material underlättar intervjupersonernas inläring betydligt. När de läser och skriver punktskrift minskar de belastningen på det kognitiva området. Det är bara de intervjupersoner som lärt sig punktskrift tidigt som läser flytande i vuxen ålder.

– Personerna behöver stöd taktilt oavsett om det gäller

språk eller hushållsarbete. Att exempelvis kunna bädda sängen eller städa rummet upplever personerna ger dem självkänsla.

Berit Rönnåsen är kritisk till att skolan inte lägger tillräckligt mycket tid på dessa insatser.

– Skolan ger inte träning som lär oss att överleva.

Gustaf Öqvist Seimyr forskar om ögonrörelsemätning och läsning vid Karolinska institutet. Han och hans kollegor intresserar sig för var i texten ögat fixerar och om läsaren stannar upp vid vissa ord eller går tillbaka i texten.

– Längre fixationer tyder på att det är en sämre läsare. Flera tillbakablickar tyder på en mödosam läsprocess, säger Gustaf Öqvist Seimyr.

Forskarna använder sig av International reading speed texts, även kallat IReST. Det består av tio texter som är jämförbara inom språket och mellan språk. De sexton försökspersonerna testar olika skärmar och läser fyra olika typer av texter på dem. Forskarna mäter både läshastighet och förståelse. Läsarna får skatta hur jobbigt det är att läsa. Dessutom görs en ögonrörelseanalys på försökspersonerna, synen undersöks och forskarna frågar om deras läsvanor.

Gustaf Öqvist Seimyr säger att det är större varians mellan olika läsare än mellan samma läsares prestationer vid olika typer av läsning. Läshastigheten är högre vid tyst- jämfört med högläsning.

Ett annat lästest han och hans

kollegor genomför har som syfte att ta reda på vilken typ av skärm som är bäst att läsa på. Läsning på mobiltelefoner och surfplattor kan, enligt Gustaf Öqvist Seimyr, orsaka computer vision syndrome och eye stray, det vill säga ögontrötthet. Dessutom kommer personer i regel ihåg mer av vad de läst om de läst det på ett papper.

– Synsvaga läser dock bättre på en skärm. Här går det att förstora texten och höja kontrasten.

Nu vill forskarna ta reda på vilka skillnader i läshastighet och läsupplevelse som förekommer mellan en bakgrundsbelyst surfplatta, till exempel en iPad och en läsplatta med en skärm som reflekterar det befintliga ljuset, till exempel en Kindle. Försökspersonerna läser i både inomhusbelysning och i en konstgjord utomhusbelysning. Resultaten visar att försökspersonerna läser lite snabbare på en reflexiv skärm jämfört med en surfplatta. Ögonfixationerna är dessutom något färre.

– Försökspersonerna ger den reflektiva skärmen högre betyg när det gällde klarhet, kvalitet och läsupplevelse. 68 % föredrar att läsa på en sådan.

Doktor Jörgen Thaug är forsknings- och elektroningenjör, verksam vid Göteborgs universitet. På uppdrag av energimyndigheten testar han LED-lampors inverkan på synkvalité.

– Små, ljusstarka dioder orsakar större problem med bländning, vilket blir besvärligt för personer med exempelvis grå starr, säger Jörgen Thaug.

Han ser en klar fördel med LED- belysning.

– Vi kan göra olika individanpassningar och skapa ett visst ljusspektrum för en viss person eller en viss uppgift. Det kan till exempel öka kirurgers förmåga att se på bildskärmen under en tithålsoperation eller vara till nytta i trafiken.

Tillsammans med sina kollegor testar han därför försökspersoners synprestationer i LED- ljus jämfört med halogenljus. Forskarna testar både uthållighet och korta sentenser.

– Preliminära resultat visar att det är små skillnader mellan prestationerna i LED- respektive halogenbelysning.

Den senare ger dock marginellt kortare reaktionstid när försökspersonerna skall reagera när symboler på en datorskärm flyttas. De får även testa sin förmåga till färgkontrastbedömning. Både färgdiskriminering och färgåtergivning undersöks.

– Det går att hitta färgskalor som sticker ut vid en viss ljuskälla. Vissa färgskalor blir betydligt lättare att se med en LED jämfört med en halogen.

Två av försökspersonerna har en färgsinnesdefekt. Den ene är rödsvag och den andre är grönsvag.

– Genom att optimera LED- belysning och uppgift mot varandra kan vi ta bort färgsinnesdefekten.

Nu vill Jörgen Thaug gå vidare och genomföra ytterligare lästester där han frågar om personernas upplevelser vid läsning i olika ljus.

Till skillnad från i exempelvis USA, Holland och Tyskland förekommer ingen specifik synträning av strokepatienter i Sverige. Det vill *Krister Inde* ändra på och driver därför projektet Stroke med synsvårigheter, Sms. Projektet genomförs i Kalmar län och finansieras av Allmänna arvsfonden. Medverkar gör Synskadades Riksförbund och Strokeföreningen men även personal från länets syncentral och från strokerehabiliteringen. Där deltar 15 personer, i aktiv ålder, med mer eller mindre rena synfältsbortfall.

Den sex till åtta veckor långa synträningen inleds med att syncentralens optiker mäter personernas synfält och synskärpa. Samtliga har fullgod synskärpa. De provar även ut läsglasögon. Därefter testas deras orienteringsförmåga i en hinderbana. Sedan följer en SPSF- mätning där personen får skatta sin livskvalité inom olika områden. De genomför lästesterna IReST och Bells test. Under tiden registreras deras ögonrörelser; antalet gånger ögat fixerar och hur ofta blicken vandrar tillbaka i texten.

Personen lär sig att flytta blicken så att synfältet vidgas. En av övningarna går ut på att hitta samtliga fyror bland en massa siffror. En annan handlar om att personerna ser ett antal ord på en vägg. De skall läsa upp det ord som belyses med en laserpekare.

– Det måste vara levande övningar. Man kan inte sitta vid en bildskärm hela tiden. Man måste vara med i sammanhanget som pedagog.

Nästa steg innebär ADL- träning. Personerna skall bland annat lära sig att undvika att slå sig på öppnade skåpsluckor.

– I början drar de sig för att gå ut och handla så vi övar på det.

Personerna övar även på avsökning både inom- och utomhus så att de klarar av att ha full uppsikt i hela synfältet.

Så är det äntligen dags att träna i en bilsimulator.

– I början blir de sjösjuka men sedan går det allt bättre, säger *Krister Inde*.

Efter varje träningstillfälle får personerna individuell feedback.

Varje år drabbas ungefär 30 000 personer av en stroke. Runt 10 000 av dem får synfältsbortfall och 18 % får dubbelseende. Efter en stroke rekommenderar läkarna att patienten inte kör bil under tre till sex månader. I Sverige klassas personer som drabbas av synfältsbortfall som en fara i trafiken och körkortet dras därför in. Detta är *Krister Inde* kritisk mot.

– I Sverige får vi ett misstroende mellan patient och doktor. Det handlar om en utveckling och kommer att ändra sig så att det blir samma regler inom EU.

I till exempel Holland, Danmark och Norge genomförs ett förarprov där en trafikexpert bedömer ifall personen klarar av att fortsätta att köra bil eller inte.

– Samarbetet mellan ögonkliniken och strokerehabiliteringen måste bli bättre. Sms- projektet behövs i hela landet. Problemet är att syncentralerna skulle bli overloaded.

LVI Academy

LVI har tillverkat synhjälpmedel sedan 1978 och har en bred kompetens inom synområdet. Hos oss hittar du kompletta lösningar med hjälpmedel, anpassning och utbildning.

LVI Academy erbjuder utbildning för dig som

- i ditt arbete möter personer med nedsatt syn
- använder ett synhjälpmedel hemma, på jobbet eller i skolan

I vårt kursutbud finns t ex utbildningar i olika programvaror för såväl PC och Mac som för mobila enheter.

Läs mer på www.lvi.se/utbildning

FFS konferens

"Sett från olika synvinklar"

**17/3-18/3 2016 på Scandic Uplandia
i Uppsala samt årsmöte**

Preliminärt program:

Torsdag 17/3

- 9.00 – 10.00 Registrering, kaffe och utställning
- 10.00 – 10.30 Inledning
- 10.30 – 11.30 Lena Jacobson, CVI
- 11.30 – 12.15 Utställare presentation
- 12.15 – 13.45 Lunch och utställning
- 13.45 – 14.45 Denho Özmen, Olika syn på funktionsnedsättning
- 14.45 – 15.15 Kaffe och utställning
- 15.15 – 16.15 Sara Backström Lindeberg, Auditivt fokus - om ljudmiljö och delaktighet för elever med synnedsättning
- 16.30 Mingel och Årsmöte
- 20.00 Gemensam middag

Fredag 18/3

- 8.30 - 9.30 Workshops
- 9.30 – 10.00 Kaffe och utställning
- 10.00 – 11.00 Workshops
- 11.00 - 12.00 Workshops
- 12.00 – 13.10 Lunch
- 13.10 -14.10 Workshops
- 14.10 -14.30 Avslutning
- 14.30 Kaffe och hemfärd

Workshops:

Klara vardagen med hjälp av din smartphone – David Renström | Coachgrupp för ungdomar - Jenny-Ann Karlsson | Step-Up projektet – Lisa Olgemar, Håkan Jansson | SMS-projektet – Krister Inde | LHON-projektet – Bertil Sköld | Nya mobilapplikationer för personer med synnedsättning – Åsa Lodin | Digital delaktighet och tillgänglighet i gatumiljö och resande – Mikael Ståhl | CVI fallbeskrivning – Lisa Marklund

Anmälan till konferensen

sker via FFS hemsida: www.ffss.se senast 7 februari 2016.

Behov av hörselslingor, specialkost, punktskrift med mera meddelas på anmälan.

Anmälan är bindande men det går bra att ändra namn på deltagaren, meddela eventuella ändringar till info@ffss.se

Konferenskostnad

- 2 dagar inkl lunch, fika och konferensmiddag
FFS medlem: 2800:-, ej medlem: 3300:-, studerande 1900:-
- 1 dag inkl lunch och fika 1400:-, studerande 750:-
Studentpris är självkostnadspris och gäller för den som går utbildning till synrehabiliterare, optometrisk rehabilitering, master i syn-/specialpedagogik inriktning syn, där arbetsgivaren inte står för några utbildningskostnader. Priset gäller även ledsagare då det täcker hotellets konferensavgift.

Bokning

Du bokar ditt eget boende. Erbjudande finns om reducerat pris på Scandic Uplandia

Enkelrum 1190:-/natt Dubbelrum 1290:-/natt

Du uppger kod OPT170316, och bokar via meeting.uplandia@scandichotels.com, eller 018-495 26 14.

Rum ej uppbokade 7/2-16 släpps, därefter bokas i mån av plats.

Löpande information

om konferensen kommer att läggas ut på ffss.se

Kalendern

2016

20-23 januari

BETT Show

London, England

www.bettshow.com

18-19 februari

IAER Vision Conference

Hyatt Regency Schaumburg

Chicago

<http://il.aerbvi.org/conference.htm>

21 – 26 mars

Technology and Persons with Disabilities Conference:

Manchester Grand Hyatt Hotel

San Diego, California

www.csun.edu/cod/

17-18 mars

FFS konferens och årsmöte

Hotell Uplandia, Uppsala

www.ffss.se

21-26 mars

CSUN, International Technology and Persons with Disabilities Conference

San Diego, USA

www.csun.edu/conference/2016

18-20 maj

SightCity

(Fackmässa med hjälpmedel)

Frankfurt am Main, Tyskland

www.sightcity.net

1–4 juni

International Conference on Cerebral Palsy and other

Childhood-onset Disabilities

Stockholm

<http://eacd2016.org/>

13-15 juli

Pre-Conference 11-12 juli

15th International Conference on Computers Helping People with Special Needs

University of Linz, Österrike

<http://www.icchp.org/>

1– 5 augusti

XXXVIth Convention of pedagogy for the blind and visually impaired 2016

Graz, Österrike

www.icevi-europe.com

18-25 augusti

WBU-ICEVI Joint Assemblies

Orlando, USA

www.icevi.org

8-9 september

Forum Vision

Göteborg

www.forumvision.org

22-23 september (preliminärt)

LVI-dagarna

Växjö

www.lvi.se